

BURSALI DİVAN ŞAİRİ HİCRÎ VE ŞİİRLERİ

A Classical Ottoman Poet Hicri, From Bursa and His Poems

Dr. Yunus KAPLAN*

ÖZ

Tezkirelere göre Hicrî 16. yüzyılda yaşamış olan Divan şairlerimizdendir. Hayatı hakkında bilgi veren kaynakların büyük çoğunluğu, onun Bursalı olduğunda birleşir. Asıl adı Mehmed olup daha çok Kara Çelebi unvanıyla birlikte anılmıştır. Kaynakların verdiği bilgilere göre Divan'ı dışında herhangi bir eseri bulunmamaktadır.

Bu çalışmamızda Hicrî'nin hayatı hakkında bilgiler verilecek, tespit edilen tek eseri olan Divançe'sindeki ve çeşitli mecmualarda yer alan şiirleri üzerinde durularak, bu şiirlerin bazı özellikleri açıklanacaktır.

Anahtar Sözcükler: 16. yüzyıl, Divan Edebiyatı, Bursa, Hicrî, Divançe.

ABSTRACT

According to biography, Hicri is one of the classical Ottoman poets who had lived in 16th century. Most of the resources which tells about his life agree that he is from Bursa. His real name is Mehmed. However he is called as Kara Çelebi. According to resources, he has no other work besides Divan.

In this study, we will provide information about Hicri's life and will explain his poems and some features of the poems which are found in his only work, Divançe and in various journals.

Key Words: 16th Century, Classical Ottoman Literature, Bursa, Hicri, Divançe.

Giriş

16. yüzyıl Osmanlı Devleti'nin siyasî ve soysal anlamda en güçlü, en parlak olduğu dönemdir. Özellikle Kanuni Sultan Süleyman döneminde devlet, en ihtişamlı dönemini yaşamıştır. Siyasî ve sosyal hayattaki bu ihtişama paralel olarak, her alanda büyük sanatkarlar ve ilim adamları yetişmiştir. İleri gelen devlet adamlarının da sanata ve bilime gereken önemi ve desteği vermeleriyle bütün kültürel alanlarda ilerlemeler hız kazanmıştır.

Diğer sanat dallarında olduğu gibi edebiyat da bu gelişmelerden olumlu etkilenmiştir. Bu yüzyılda edebiyatımızda adından yüzyıllardır bahsettiren Fuzûlî, Bâkî, Zâtî, Nev'î, Hayâlî, Taşlıcalı Yahya gibi şiire yön veren, Türk şairlerince örnek alınacak usta şairler boy göstermiştir.¹

Tezkirelerde, Divan edebiyatı geleneği içerisinde şiirler yazan bu dönemde yaşamış olan yüzlerce şairden bahsedilmektedir. Bu şairlerden bir kısmı üzerinde çeşitli çalışmalar yapıp hayatları ve eserleri gün yüzüne çıkarılırken, bir kısmı da hala

* Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Türk Dili Öğretim Üyesi.

¹ Mustafa İsen-Osman Horata, *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2002. s. 88.

üzerinde çalışılmayı beklemektedir. Bu çalışmada, daha önce hayatı ve eserleri üzerine herhangi bir çalışma yapılmamış olan Hicrî üzerinde durulacaktır.

Hayatı

Hicrî'nin doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Hakkında bilgi veren bütün tezkireciler şairin Bursa'da doğduğunda birleşirler.² Asıl adı Mehmed'dir. Kadî Hüsâmeddin Efendi'nin oğludur. Daha çok Kara Çelebi unvanıyla meşhur olmuştur. Kemalpaşa-zade'den mülazım olup bazı medreselerde müderrislik; Bursa, Edirne ve İstanbul şehirlerinde kadılık yapan şair, dönemin ünlü bilginleri arasına girmeyi başarmıştır.³

Sicill-i Osmânî'de Hicrî'nin babası Hüsâmeddin Efendi'nin kadî olduğu ve 1524 yılında öldüğü, Kara Çelebi-zadeler soyunun da oğlu Hicrî Mehmed Efendi'yle sürdüğü belirtilir.⁴ Bu soydan, aralarından şeyhülislam ve kazasker olmak üzere, 1689 yılına kadar süren bir ulema kolunun geldiği ifade edilir.⁵

Kaynaklarda çoğu zaman Kara Çelebi unvanıyla anılan Hicrî bu lakabı, babası Hüsâmeddin Efendi'nin Sultan Mehmed devri ulemasından Niğdeli Kara Yakup'a damat olmasından dolayı almıştır.⁶

Sicill-i Osmânî'de ayrıca Fatih'in vezirlerinden olan, aynı zamanda Nişânî mahlasıyla şiirler yazan Karamânî Nişancı Mehmed Paşa'nın da şairin amcası olduğu bilgisi yer almaktadır.⁷

Kınalı-zade Hasan Çelebi'nin içkiye olan düşkünlüğüyle bilindiğini söylediği⁸ Hicrî, H. 965 (M. 1558) yılında İstanbul'da ölmüştür.⁹ Ölümüne, kim tarafından yazıldığı bilinmeyen aşağıdaki mısra, tarih olarak düşürülmüştür:

Vişâle irdi âyet buldı Hicrî¹⁰

Mezarı, Edirne Kapısı dışında Emir Buhârî Tekkesi civarındadır.¹¹

² Kınalızade Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-Şu'arâ*, Milli Kütüphane, 06 Hk 97, bk. 259b, Kafzâde Fâizî, *Zübdetü'l-Eş'âr*, Milli Kütüphane, 06 Mil Yz. A 679, bk. 127a, Riyâzî, *Riyâzu's-Şu'arâ*, Milli Kütüphane, 06 Hk 1275, bk. 120a, Beyânî, *Tezkiretü's-Şu'arâ* (Hazırlayan: Aysun Sungurhan-Eyduran), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2008. s. 233, *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı* (Hazırlayan: Mustafa İsen) Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1994. s. 283.

³ Kınalızade Hasan Çelebi, *A.g.e.*, bk. 260a, Riyâzî, *age*, bk. 120a, Kafzâde Fâizî, *A.g.e.*, bk. 127a.

⁴ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî (Yâhud Tezkire-i Meşâhir-i Osmânî)*, Kültür Bakanlığı-Tarih Vakfı Ortak Yayını, İstanbul 1996, C. III, s. 687.

⁵ *A.g.e.*, s. 868.

⁶ Nevzat Kaya, "Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 24, s. 381.

⁷ Mehmed Süreyya, *A.g.e.*, s. 868.

⁸ Kınalızade Hasan Çelebi, *age*, bk. 259b.

⁹ Kafzâde Faizi, *A.g.e.*, bk. 127a, Riyâzî, *age*, bk. 120a.

¹⁰ Kınalızade Hasan Çelebi, *A.g.e.*, bk. 260a.

¹¹ Riyâzî, *A.g.e.*, bk. 120a.

Edebî Kişiliği

Tezkireciler, çok kısa da olsa şairin edebî kişiliği üzerine birtakım değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Beyânî, şairin şiirleri üzerine değerlendirmede bulunurken “Maqbûl-ı ‘âlem ü nazm-ı müsellemi vardır”¹² diyerek şiirlerinin hakkının herkesçe teslim edildiğini belirtir.

Kınalızâde Hasan Çelebi ise Tezkiresinde “İnşası daği pesend ü tahsîne sezâvârdur, makbûl-ı enâm ve memdûh-ı cümle-i hâşş u ‘âm eş‘âr-ı dürer-bârı vardır”¹³ diyerek Hicrî'nin yazdıklarının takdir edilip herkesçe övüldüğünden söz eder.

Divan şairlerinin edebî kişiliği ve sanatı hakkında bilgi edinmenin bir diğer yolu da onların yazmış oldukları şiirlere bakmaktan geçer. Çünkü şairler, şiir ve şairlik hakkında bazı görüşlerini yazdıkları şiirlerde açıklamışlardır. Diğer Divan şairlerinde olduğu gibi Hicrî de kendi sanatı ve şiirleri hakkında, yazdığı şiirlerde birtakım değerlendirmelerde bulunmuştur.

Ona göre yazdıklarına müşteri olunduktan sonra başkalarının yazdığı şiirler asla revaçta olmayacaktır:

Müşterî olalı herkes bu metâ‘-ı nazmuma
Hicriyâ kılmadı şîr-i gayriye hergiz revâc (Hicrî yk.18a)

Şiirde, içkiden ve sevgiliden bahsederek tatlı ve renkli bir anlatım tarzının yakalanmasının gerekliliğine inanır:

Ey Hicrî sühanda vaşf-ı mey ü la‘l-i yâr kıl
Vir şîrûñe hâlâvet ü rengin edâlig it (Hicrî yk.18a)

Hicrî'nin şiirde sevgiliyi anlatış tarzını işitenler, onun nükteci ve en küçük teferruatları kaçırmayan özelliklerini teslim edeceklerdir:

Dehânuñla miyânuñ vaşf idelden Hicrîye cânâ
İşitdük ehl-i rikât hürde-bîn ü nüktedân dirler (Hicrî yk.25a)

O, kendisini mana mülkünde iyi bir binici olarak görür:

Şehsüvâr-ı mülk-i ma‘nâ olmaz idi Hicriyâ
Ol Sikender kıadre olmazsa eger çâker gönül (Hicrî yk.34b)

Divan şairlerinin edebî kişiliği ve hangi şairlerden etkilendiğini tespit etmenin yollarından biri de yazmış oldukları nazirelere bakmaktır. Çünkü şairler, sanatlarına yön verirken kendilerinden önce yaşayan başarılı şairleri örnek alarak onlar gibi söyleyip yazmaya gayret ederler. Bu durumda yaygın olarak yapılan ilk iş, beğenilen şairlerin

¹² Beyani, *A.g.e.*, s. 233.

¹³ Kınalızade Hasan Çelebi, *A.g.e.*, yk. 260a.

şiiirlerine nazire yazmaktır. Hicrî de diğer şairler gibi, şiiirini ve sanatını beğendiği Hayretî, Necâtî, Tâci-zâde Cafer Çelebi, Ahmet Paşa, Zâtî, Visâlî, Harîmî gibi şairlerin şiiirlerine nazireler yazmıştır. Pervane Bey Nazire Mecmuası'nda tespit edilen¹⁴ bu şiiirlerin matla beyitleri şöyledir:

Hayretî:
Uyur râhatla düşmen zânû-yı dildâra yaşdanmış
Düşüp üftâdeler yollarda seng-i hâra yaşdanmış

Hicrî:
Bugün meclisde mest olduğda yâr ağyâra yaşdanmış
Sanasın tâze güldür gülşen içre hâre yaşdanmış

Necâtî:
Bî-vaqt geldi yâr eşigine meh-i münîr
Şebrevlük anuñ uřta getürdi yüzüne kir

Hicrî:
Hikmetde bû 'Alî ola ger şiiirde zâhir
İtmez zuhûr uyıcağ kişiye zâhir

Tâcizâde Cafer Çelebi:
Gönül ğangîn gözüm nem-gîn yaşum kana boyanığdur
'Aceb olmaz budur hâli anuñ her kim ki 'aşığdur

Hicrî:
Benüm gibi benefşe var ise zülfüne 'aşığdur
Anuñçün düd-ı âhından göge gökler boyanığdur

¹⁴Saim Güler, *Pervane Beg Nazire Mecmuası* (230b-261a), Transkriptli, Edisyon Kritikli Metin. Marmara Üniv. SBE (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2006. Danışman: Sebahat Deniz) s. 86, 163, 194, Hasan Kaya, *Pervane Beg Nazire Mecmuası (165a-199b)*, Transkripsiyonlu ve Edisyon Kritikli Metin, Marmara Üniv. SBE (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2002. Danışman: H. Özdemir), s. 14, 54, 88, Savaşkan Cem Bahadır, *Pervane Beg Mecmuatü'n-Nezâ'ir (261a-291b)*, Transkripsiyonlu, Edisyon Kritikli Metin, Marmara Üniv. SBE (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2006. Danışman: Nihat Öztoprak), s. 89.

Ahmet Paşa:
 Serv-i bülend-ķāmet ü maʿşūk-ı dil-nevāz
 Olmuş nihāl-i gül gibi başdan ayağa nāz

Hicrî:
 Zinhār şakla sırruñı vir başı virme rāz
 Sır virmeyince olmadı hıç kimse ser-firāz

Zâtî:
 Bend-i ğamdan bendesin ol serv āzād eylemez
 Ol yūzi hūrşid ğam-ġinin feraħşād eylemez

Hicrî:
 Āh kim yārüm beni yarım aġız yād eylemez
 Bir selāmıyla yıķık göñlümi ābād eylemez

Visālî:
 Āh kim seyreylemez ol şūh-ı yār aġyārsuz
 Şāh-ı gül gibi şalınuķca şalınmaz hārsuz

Hicrî:
 Hey maʿāzallāh baña cennet gerekmez yārsuz
 Gülşen-i ʿālem ķafesdür bülbüle gülzārsuz

Harîmî:
 Tütüyā-yı hāk-i pāyüñden kılan ķaķ-ı nazar
 İki gözümse gerekmez çıķsun iy nūr-ı başar

Hicrî:
 Çeşmüñi ʿayyārlıķda ğamze-i ruħuñ başar
 İki gözüñ ortasında sürmeyi gözden siler

Divan şiiri geleneğinde şairlerce sıkça terennüm edilen sevgiliye kavuşamama, ayrılık acısı, sevgilinin aşığına yaptığı eziyetler; içki meclisi, meclis eğlenceleri, içki, şarap, kadeh gibi konular Hicrî'nin şiirlerinin esasını teşkil eder. Âşıkane ve rindane ifade ve görüşler şiirlerinde ağırlıklı olarak karşımıza çıkar:

Her gice Leylî şaçuñ Mecnūn gibi yād eylerüm
 Şubħa dek bu ķurı sevdāyile feryād eylerüm (Hicrî yk.35a)

Mest-i ʿaşk olmuş yürür ālūde-dāmen sīne-çāk
Şimdi bir rüsvā mı vardır Hicrī-i şeydā gibi (Hicrī yk.42a)

Şevk-i laʿlūnle gönül cām-ı muşaffādan geçer
Mest olup şāfī mey aşkıyla şahbādan geçer (Hicrī yk.24a)

Sākīyā meclis-i gül içre yūri bezm-i cem it
Seni bir öpmek için iki tolu şuñ kerem it (Hicrī yk.16b)

Pīr-i muḡān eşiğine sürsem yüzüm nola
Hergün baña çün ol ʿapuda fetḥ-i bāb olur (Hicrī yk.22a)

Bahār oldu yine sevdā-yı zūlfüm başda ḡālibdür
Anuñçün şevk-i lāʿlūnle gönül şahbāya tālībdür (Hicrī yk.23a)

Şafā-yı laʿl-i lebüñdür beni zinde kılan cānā
Ne deñlü nā-tüvān olsa kişi sāḡar civān eyler (Hicrī yk.26a)

Sākīyā cām-ı lebüñ şevki düşelden gönülüm
Menzilüm küy-ı ḥarābāt u yirüm meyḥānedür (Hicrī yk.26b)

Laʿl-i nābuñ-veş olmaya idi al
Böyle olmaz idüm meye meyyāl (Hicrī yk.35a)

Hicrī'nin şiirlerinde dikkatleri çeken özelliklerden biri de ahlakî ve hikemi düşüncelerin yer yer ön plana çıkmasıdır. Bazı beyitlerinde dünya ve dünya malına karşı aldığı tavır ve bunların geçiciliği sıkça işlenir.

İnsan dünya malına meyletmeyip kanaatkâr olmalı, ahirete hazırlanmalıdır:

Āḥiret ʿazmin kılan ehli ḡanāʿat Hicriyā
Māla meyl itmez eger olursa dünyā bir yaña (Hicrī yk.15b)

İki dünyada da mutlu olmak isteyen kişi, dünya malını terk edip dost yolunda hizmet etmelidir:

Şāh olmak ister iseñ eger iki ʿāleme
Terk eyle varı dost yolında gedālīg it (Hicrī yk.16b)

Dünyanın insanın yüzüne güldüğüne aldanmamalı, ona sırt dayamamalıdır:

Hicrî yüzüne güldüğüne aldanup cihân
Dünyâ-yı dünî key şaşkın idinme tekye-gâh (Hicrî yk.40b)

Şaire göre insan, başını da verse sır tutmasını bilmelidir:

Zinhâr şaşla sırıruñı vir başı virme râz
Sır virmeyince olmadı hiç kimse ser-firâz (Güler 2006:194)

Dünya mülküne zerre kadar kıymet verilmemelidir:

Şu gibi ‘aşk-ı dîdâr oluban pâk olıgör
Zerreğe şayma cihân mülkini bî-bâk olıgör (Hicrî yk.23b)

Divan şiiri geleneğinde kuru ibadetle vakit geçiren, gerçek aşkın ne demek olduğunu bilmeyen zahide, şeyhe veya kaba sofuya çatma hemen hemen bütün şairlerin başvurduğu bir husustur. Bu durum Hicrî'nin şiirlerinde de sıkça karşımıza çıkar:

Kitâb-ı ‘aşkuñ zâhid ne bilsün faşl-ı ebvâbın
Çosın taqlîdi ol câhil degüldür ol anuñ bâbı (Hicrî yk.41b)

Ger şeyh-i şehîr böyle tutarsa riyâ yolın
Her gün varursa mescide bulmaz Hüdâ yolın (Hicrî yk.37a)

Halvetde şüfî itdüğini Hicriyâ bugün
Bi’llâhi gör utanmadan andan haber virür (Hicrî yk.25a)

Nice şafâ bula göñlüñ kuru ‘ibâdetle
Şarâb-ı şâfla şüfî çü kalbün olmaya şâf (Hicrî yk.32a)

Süz-ı hicrândan yanardum âteş-i düzağ añup
Şoĥbeti şüfî şovutduñ meclisi serd eyledüñ (Hicrî yk.33a)

Bâde-i gülgünile ter tut dimâğ-ı hissüñi?
Beng ü efyünile şüfî kuru şoĥbetden nolur (Hicrî yk.21a)

Eserleri

Hicrî hakkında bilgiler veren tezkireciler, şairin Divan’ı dışında herhangi bir eserinin varlığından bahsetmezler. Şairliğinden övgüyle bahsettikleri şaire ait, Divanından bazı şiir ve beyitleri örnek verirler. Yaptığımız incelemeler sonucunda Ankara Milli Kütüphane’de şaire ait “Gazeliyyât” adıyla kayıtlı Divançe’si ile çeşitli şiir mecmualarında bazı şiirleri tespit edilmiştir.

Divançe, Milli Kütüphane 06 Mil Yz FB 377/2 numarada kayıtlıdır. Divanlar Mecmuası'nın 15a-44a yaprakları arasında bulunan bu Divançe'de 128 gazel bulunmaktadır.

Baş: Oldı mihrâb kaşuñ hâl ü haţuñ kıble-nümâ
Yiridür ka'be gibi secde kılurlarsa saña

Son: Hevâdâr olalı Hicrî şabâ-veş kıdd-i cânâna
Yüz urur ayağına görse bir serv-i hırâmânı

Yaprak: 15a-44b Ölçü:201x125-140x75 mm.

Satır: 15

Sütun: 2

Yazı: Talik

Söz başları: Kırmızı

Kâğıt: Çapa Filigranlı

Cilt: Meşin

Diğer özellikleri: Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Hicrî'ye ait üç gazel, sayfa kenarlarındadır. 44a'da Şeyhülislam Yahya'nın, 44b'de Bâkî'nin iki gazeli bulunmaktadır.

Bu Divançe'nin dışında Hicrî'nin Pervane Bey Nazire Mecmuası'nda altı gazeli, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu 06 Mil Yz. A 3513, 06 Mil Yz. A 7076 numaralı şiir mecmualarında iki gazeli ile 06 Mil Yz. A 1641'de kayıtlı mecmuada birer müseddes ve tahmisi bulunmaktadır.

Hicrî'nin Şiirlerinde Şekil ve Muhteva Özellikleri

Gazeller

Hicrî'nin tespit edebildiğimiz şiirlerinin hemen hemen hepsi gazel nazım şekliyle yazılmıştır. Divan'ın elimizdeki tek yazma nüshasında bulunan ve bazı mecmualarda tespit edilen 138 adet şiirin 136 tanesi gazel nazım şekliyle yazılmıştır. Bu gazellerin 88'i beş, 29'u yedi, 13'ü altı, 3'ü dokuz, 2'si sekiz, 1'i de üç beyitten oluşmaktadır.

Gazellerde dikkati çeken özelliklerden birisi, Divan şiirinde örneği az görülen beyit sayısı çift sayılı olan bir, dört; iki, sekiz; on üç de altı beyitli gazellerin bulunmasıdır. Ayrıca şair, çoğunlukla beş beyitli gazelleri tercih ederek kısa ve öz yazmayı amaçlamıştır.

Gazellerin Arap alfabesindeki harflere göre sayı dağılımı ise şu şekildedir: Elif (ا) 3, be (ب) 2, te (ت) 7, se (ث) 2, ha (ح) 1, hı (خ) 1, dal (د) 3, ra (ر) 43, Ze (ز) 9, sin (س) 2, şın (ش) 7, fe (ف) 1, kaf (ق) 2, kef (ك) 7, lam (ل) 5, mim (م) 3, nun (ن) 14, he (ه) 12, ye (ي) 12.

Genellikle âşıkane ve rindane duyguların işlendiği bu gazellerin biri tarih düşürmek için yazılırken, üç gazelde ise şairin mahlası bulunmamaktadır. Bir gazelin ise eksik olduğu anlaşılmaktadır.

Musammatlar

Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz. A 1641 numarada kayıtlı Mecmua-i Eş'âr'da Hicrî'nin bir tahmisi bir de müseddesi tespit edilmiştir.

Tahmis, yedi bentten oluşmaktadır. Bu tahmis, yine kendi gazelinin

“Nice ārām nice tākāt nice şabr u qarār
Cān u dīl gitmişdür elden degül kim ihtiyār” beytinin tazminiyle yazılmıştır.

Müseddesi ise yine kendi gazelinin,

“Gider hāb-ı teğāfūl dīdelerden dūr olur bir gün
Bu meclis böyle qalmaz mestler maḥmūr olur bir gün”

matla beytinin tazminiyle beş bentten oluşan mütekerrir müseddestir.

Vezein, Redif ve Kafye**1. Vezin**

Divan şiiri geleneği içerisinde şiirlerini yazan Hicrî'nin tabii olarak bütün şiirlerinde tercih ettiği vezin, aruz olmuştur. Şair, şiirlerinde atasözleri, deyimler ve halk söyleyişlerine fazlaca yer verdiği için zaman zaman imale ve zihaf gibi vezin hatalarına düşmüştür.

Şair yazmış olduğu 138 şiirinde, aruzun 12 farklı kalıbını kullanmıştır. Divan şiirleri tarafından da en fazla kullanılan kalıplardan biri olan Remel bahrinin “Fâjilâtün Fâjilâtün Fâjilâtün Fâjilün” kalıbı,¹⁵ şairin en fazla tercihte bulunduğu kalıptır. Şiir sayılarının aruzun kalıplarına göre %'lik olarak dağılımı şu şekildedir:

Fâjilâtün Fâjilâtün Fâjilâtün Fâjilün: 59 (% 43)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün: 28 (% 20)

Mef'ülü Fâjilâtü Mefâ'ilü Fâjilün: 20 (% 14)

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün: 15 (% 5)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün: 7 (% 5)

Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün: 3 (% 2)

Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün: 1 (% 0,7)

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün: 1 (% 0,7)

Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün: 1 (% 0,7)

Fâjilâtün Fâjilâtün Fâjilün: 1 (% 0,7)

Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün: 1 (% 0,7)

Fâjilâtün Mefâ'ilün Fe'ülün: 1 (% 0,7)

¹⁵ Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatında Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergah yay., İstanbul 1996, s. 215.

2. Redif ve Kafiye

Redif ve kafiye şiirde ahengi oluşturan unsurların başında gelir.

Redif, beyitler arasındaki değişik duygu ve düşünceleri redifin anlamına uygun olarak belli bir kavram içerisinde birleştirir.¹⁶ Bunun yanı sıra şiirde anlamı kuvvetlendirmesi bakımından da redifler, şairler için vazgeçilmez bir unsurdur. Divan edebiyatında şairler, yazdıkları şiirlerin büyük çoğunluğunda redifi tercih etmişlerdir.

Hicrî de diğer divan şairleri gibi redifin şiirde anlamı kuvvetlendirmesi, ahengi ve bütünlüğü sağlamadaki etkisinden faydalanarak şiirlerinin büyük çoğunluğunda redif kullanmıştır. Şair, tespit edebildiğimiz 136 gazelinin 105'inde (%78) redif kullanmıştır. Genellikle Türkçe kelimelerle ekleri tercih ettiği bu redifleri, 37 gazelinde kafiyeden sonra eklerle, 13 gazelinde ek ile birlikte kelimelerle, 48 gazelinde kafiyeden sonra kelimelerle yapmıştır. Bu redifleri oluşturan kelime ve ekler şunlardır:

Ek Redifler	Ek-Kelime Redifler	Kelime ve Kelime Grubu Redifler
-dan	-lîğ it	bir yaña
-dedür	-dür bâ'is	tenhâ
-ür	-den geçer	olup
-idür	-den n'olur	it
-dur	-lar kadar	mest
-sıdur	-lar gösterür	küstâh
-mişdür	-dan haber virür	gelür
-ler	-ı var	düşer
-umuz	-a yaşdanmış	olur
-ınmaz	-dur lebüñ	tutar
-maz	-ı sînemüñ	dirler
-miş	-dur perçemüñ	şîr
-e	-dan gayri	olgör
-likle		eyler
-ı		gelür
-madı		olur
-suz		telh olur
		eylemez
		âteş
		yok
		gerek
		olmak gerek

¹⁶ Cem Dilçin, *Divan Şiirinde Gazel*, Türk Şiiri Özel Sayısı (Divan Şiiri), TDK Yayınları, Ankara 1986, s. 90.

		gönül eyledüñ eylerüm çekdüm itdüm yirin eyleyen olsun isteyen illerin yolın yüzün olur bir gün olmada āyine her gice görünür gözlerüme gibi gayri bākī günleri
--	--	---

Bu redif çeşitlerine şairin şiirlerinden verilebilecek bazı örnekler şöyledir:

Senüñ devründe şāhā dād olunmaz

Hemān kan ağlanur bir dem gülünmez (Hicrî yk.28b)

Bu hüsn ü bu cemāl ü bu şüret ki sendedür

Dil aşkuñı kırmaz nitekim cān bedendedür (Hicrî yk.20a)

İşitdün cān u dilden bir aceb rāz-ı nihān dirler

Çul olmuş bir perī-rūya ol aşüb-ı cihān dirler (Hicrî yk.25a)

Bulmadum münisi cālemdede elemden gayri

Yār-ı şadık mı bulunur dile gamdan gayri (Hicrî yk.42a)

Çünkü şāhā şāhib-i tāk u livādur perçemün

Nola dirsem hüsn iline pādşādur perçemün (Hicrî yk.33a)

Tiğ-i hicrânile gönlüm çāk çāk **olmak gerek**
Cân viren dil saña ey dilber helāk **olmak gerek** (Hicrî yk.32b)

Gider bu şiddet-i gam kalbimiz mesrūr **olur bir gün**
Yıkık kalmar dil-i virānemüz maʿmūr **olur bir gün**
(Mecmua, 3513 yk.150a)

Hicrî, şiiirlerinin büyük çoğunluğunda tam kafiye kullanmıştır. Şair, yarım kafiye ve zengin kafiye de yer yer tercih etmiştir. Cinash kafiye ise iki gazeline karşımıza çıkar:

Nār-ı aşkile yanup olalı **hākister gönül**
Her hevāya yeltenürken şimdi **hāk ister gönül** (Hicrî yk.34a)

Lebüñ gonca yañağñ **güldür**
Belālū bülbülñ ağılatma **güldür** (Hicrî yk.25b)

Kafiye hususunda dikkatleri çeken en önemli unsurlardan biri de bazı gazellerin kafiyelerinin tamamen Türkçe kelimelerle yapılmasıdır:

Tir-i gamzeñ dilüm ki delmişdür
Yine andan hayāt **gelmişdür**

Düşdüñiçün şarāba şöyle habāb
Gör ki nice ayakda **kalmışdur**

Mülk-i cān ʿömriñüñdürür söz yok
Kılıcıyla ol anı **almışdur**

Gerçi dirler begüm gönül karımar
Cevr-i eţfālile **koçulmuşdur**

Zevrağ-ı cānı rüzigār dirīg
Hicrî baħr-ı firāka **şalmışdur** (Hicrî yk.23b)

Divan şiiiri geleneğindeki kafiye anlayışı, kafiye'nin göze hitap etmesine dayanır. Hicrî'nin de bu kuralı benimsediğini bazı şiiirlerinden anlamaktayız:

Çoçam diyü miyānını ten-i fersüdem itdüm çāk
Yolında bir cefā-kāruñ çürütdüm yok yere **varı**

Libâşum çāk idüp ʿuryān olursam nola Mecnūn-veş
Belā-yı ʿaşkı kim giyse olur nāmūsdan **ʿarī** (Hicrî yk.43a)

Veh kim görünmez olalı gözüme ol **perī**
Nālem uyutmaz oldı felekde **melekleri** (Hicrî yk.43b)

Hicrî, klâsik şiirin kafiye anlayışına bağlı kalmış, zaman zaman bazı manzumelerinde kafiye bulmakta zorluk çektiği için kafiye tekrarlarına düşmüştür:

Nice hūr u nice cennet cihānda yār var iken
Gerekmez baña bir yaña qosalar iki **dünyāyı**

Gel inşāf idelüm Hicrî bulunmaz dilberüñ mişli
İrerseñ yidi iqlîmi gezerseñ belki **dünyāyı** (Hicrî yk.43a)

Çekme peykānuñı sīnemden eyā kaşı kemān
ʿAşık olana demürden gerek ey yār **yürek**

Virmesün kimselere derd-i derūnumı Hudā
Çāk çāk oldı beden qahrile yarıldı **yürek** (Hicrî yk.34a)

Bu hüsn ü bu cemāl ü bu şüret ki sendedür
Dil ʿaşkuñı qomaz nitekim cān **bedendedür**

Tîğ-i gamuñla erlik idüp kesdigüm burüc
Kimi derūn-ı sīnede kimi **bedendedür** (Hicrî yk.20a)

Dil ve Üslubu

16. yüzyılda Divan edebiyatı ifade, dil, üslup ve mazmun anlayışı sistemleşmiş; şiir ve nesirde Arapça-Farsça kelime ve tamlamaların sayısı artmaya başlamıştır. Yine de bu yüzyılın dil ve üslubu, 17. yüzyıla göre daha sadedir.

Hicrî, yaşadığı dönemin dil ve üslup anlayışına bağlı kalarak şiirlerinde açık, anlaşılır olmayı tercih etmiştir. Onun şiirleri yabancı kelimelerin ağırlıkta olmadığı, uzun tamlamalardan uzak, sade bir anlatımla karşımıza çıkar:

Göñlüm alınca baña dilber vefālar gösterür
İhtiyārum gidicek elden cefālar gösterür (Hicrî yk.23b)

Yāri terk it diyü dünyā qolusı zer virseler
Hicrî almaz bir pula va'llāhî dünyādan geçer (Hicrî yk.24b)

Tiğiyle s̄neme çeküben bir elif didi
Cānile şakla dilde bizüm yādigārimuz (Hicrî yk.28b)

Geldigince bezmüñe cānā gönül hurrem gelür
Ruhlaruñ devrinde şanma h̄atıruma ğam gelür (Hicrî yk.19a)

Hicrî'nin üslup bakımından dikkatleri çeken en önemli özelliklerden birisi de atasözleri, deyimler ve halk söyleyişlerini şiirlerinde oldukça fazla kullanmasıdır.

Atasözleri ve deyimler, anlatılanların okuyucu tarafından daha iyi anlaşılmasını sağlamak ve anlatıma güç katmak için şairlerin sıkça başvurdukları çok zengin dil malzemeleridir. Şairler tarafından duygu ve düşüncelerin daha açık ve rahat açıklanmasına, az sözle çok şey anlatılmasına ve sanatsal söyleyişe yardımcı olmasından dolayı edebiyatımızın her döneminde ve her alanında bu dil malzemeleri bolca kullanılmıştır. Bu kullanımın yoğunluğu edebî türe, zamana ve edebî anlayışa göre farklılık gösterir. Özellikle manzum şekillerdeki kullanımı, şairler tarafından daha fazla rağbet görmüştür.¹⁷

Hicrî de atasözleri ve deyimleri şiirlerinde bolca kullanan bir şairimizdir. Şiirlerinde karşımıza çıkan atasözleri şunlardır:

Gönül kocamaz:
Gerçi dirler begüm **gönül kırmaz**
Cevr-i eṭfāl-ile çoçulmuşdur

Kurunun yanında yaş da yanar:
Kuruyup gönlüm odından gözüm yaşı tutuşdı ten
Meşeldür kim dimişlerdür **yanar kırı yanınca yaş** (Hicrî yk.29b)

Yerin kulağı var:
Ey bıkı-i ğonce rāzuñı şakla açılma kim
Tā ki çemende gül tuya **yerüñ kulağı var** (Hicrî yk.26b)

Kara haber tez duyulur:
h̄atṭuñ esrārı oldı s̄nede fāş
Yerde kalmaz efendī **kara haber** (Hicrî yk.22a)

¹⁷ Yunus Kaplan, "Sābit'in Şiirlerinde Atasözleri, Deyimler ve Halk Söyleyişleri", Turkish Studies, Volume 4/4, Summer 2009, s. 600.

Ölenle ölünmez:

ğam-ı ğamzeñile cān çıķduķda ğöñlüm tığuña dūşdı
Dimişlerdür egerçi kim **ölen ardınca ölmüş yok** (Hicrî yk.32a)

Yenik pehlivan, oyuna doymaz:

Düşdüğince çtutuşur āteş-i ‘aşķile ğöñül
Didiler kim **başılan toymadı cān ğüreşe** (Hicrî yk.39b)

Başa gelen çekilir:

Sürh kanıyla dimiş yār başın zeyn ideyin
Ya diye Hicrî **gelür her ne yazılırsa başa** (Hicrî yk.40a)

Hicrî, bu atasözlerinin dışında bazen “kemden kem gelir, âşġa namusu ardır, aşķ şehidine kefen yakışmaz, hıred ehli cünûn olur” gibi atasözü tarzında veciz sözler de söylemiştir.

Deyimler atasözlerine ğöre kesin hüküm bildirmeyen kalıplaşmış söz gruplarıdır. Yapı olarak atasözlerinden daha kısa oldukları için yazılı ve sözlü anlatımda daha fazla kullanılmıştır. Hicrî’nin şiirlerinde de deyimlerin çok daha fazla kullanıldığını ğörmek mümkündür. Şiirlerde tespit edilen deyimler şunlardır:

Âh etmek, ahde vefa eylemek, ayaġına baş vurmak, ayaġına düşmek, ayaġına yüz sürmek, ayakta kalmak, baġrına taş basmak, baş eğmek, kin tutmak, baş koymak, baş tacı etmek, baş vermek, baş vurmak, başa çıkmak, başı için, başına devlet konmak, başını ortaya konyak, baştan çıkarmak, bir pula almamak, boynu baġlı, boynu kıldan ince olmak, can almak, can vermek, candan usanmak, canını almak, dem vurmak, dert çekmek, dile düşmek, dile gelmek, diş geçirmek, el çekmek, el sunmak, el uzatmak, el üstünde tutmak, el vermek, elden gitmek, elden komamak, eli ermek, emdiği süt burnundan gelmek, eşiġine yüz sürmek, gam çekmek, gam yemek, ğönlü açılmak, ğönlünü almak, ğönlünü sımak, ğönlünü yakmak, ğönül vermek, ğözü yollarda kalmak, ğözüne gelmemek, ğözüne uyku girmemek, ğözüne zindan olmak, ğözünü açmak, ğün göstermemek, haber vermek, hâk ile yeksân olmak, harf itmek, hatırına gelmek, helak etmek, hilâl olmak, iş başına düşmek, kan ağlamak, kan itmek, kana kan, kanına girmek, kanını içmek, kaşıkla yedirip (sapıyla) ğözünü çıkarmak, kendini yitirmek, kurban olmak, nutku tutulmak, pusudan çıkmak, safa bulmak, ser verip sır vermemek, ser vermek, sır vermek, sineye çekmek, suya götürüp susuz getirmek, suya salmak, üstüne gelmek, yabana atmak, yanıp yakılmak, yaş dökmek, yele vermek, yer gök götürmemek, yerden yere vurmak, yok yere, yola çıkmak, yüreġi acılamak, yüreġi dayanmamak, yüz karası, yüz vermek, yüzü suyunu yere dökmek, yüzüne bakmamak, yüzüne ğülmek.

Şair, atasözleri ve deyimleri kullanırken gerek vezin gerekse de beyit içerisindeki ahengi sağlamak için birtakım tasarruflarda bulunmuştur. Kalıplaşmış bu yapılarda yer yer kelimelerin yerlerinin deġiştii, kelimeler arasına başka kelimelerin girdiği, bazı

Türkçe kelimelerin yerine ise Arapça-Farsça eş anlamlı kelimelerin kullanıldığı görülmektedir:

Çek elüñ ben hasteye tîmâr itmekden tabîb
Çün marîz-i derd-i aşk olanlara olmaz ilâc (Hicrî yk.17a)

Hicrî mest-i aşk olupdur sâkiyâ yoğsa şarâb
Katrece **gelmez gözine** içse deryâlar kadar (Hicrî yk.21b)

Görseñ raqîbi şevk-i cemâlüñ **düser dile**
Kış günlerinde olmasın odsuz ocağımız (Hicrî yk.28a)

Gerekse hasretile ola güle **bakmaz yüzüne** gül
Hezâr ağlar var ey bülbül cihândur bunda gülşen yok (Hicrî yk.32a)

Kuruyup gönlüm odından gözüm yaşı tutuşdı ten
Meşeldür kim dimişlerdür **yanar kuru yanınca yaş** (Hicrî yk.29b)

Şair, yaşadığı dönemde yaygın olarak kullanılan ancak sonraki dönemlerde kullanılmayan veya nadir kullanılan “göymek, göynük, biliş, sımak, öykünmek, koçmak, karımak, yelmek, kangı, şol, öñdin, yağı, karavul, sayru, kaçan, söyünmek, ayruk, beñdeş, dirgirmek, uş, eğin, kanı, katı, gözgü” gibi birtakım arkaik kelimeleri şiirlerinde sıkça kullanmıştır.

“Görelen, virelden, olaldan, algıl, oluben, öleyin, itmezin, sencileyin, dirileyin, kendüyi, irişecek” gibi bazı kelimelerdeki ekler ise Eski Anadolu Türkçesi özelliklerini taşımaktadır.

Günlük konuşma dilinde kullanılan “efendi, begüm, be, hey, be hey, kurban olduğum” gibi birtakım hitap şekilleri şiirlerde samimi bir edayla sıkça karşımıza çıkar:

Çuluñdur Hicrî bendeñ boynı bağılu
Efendi dile âzād it dile şat (Hicrî yk.16a)

Boynı bağılu bendesidür bend-i zülfiñüñ göñül
Dile âzād it **efendi** dile öldür dile şat (Hicrî yk.16b)

Şādī vü ferruğ kapusını seng-i gamıyla
Yapduñ dil ü cān mülkini yıkduñ **be hey** âfet (Hicrî yk.17a)

Yer gök götürmez oldı sirişkümle āhumı
Hey yeri gögi yaradan Allāh hey meded (Hicrî yk.19a)

Nice bülend-i himmet imişsin be Hicrî kim
 Her sevdiğüñ güzel şeh-i ‘ālî-cenāb olur (Hicrî yk.22a)

Cānuñ alduñ Hicrîñüñ bir buse virmez dir idüñ
 Xanı ikrāruñ be hey zālîm be hey ikrārsuz (Güler 2006:164)

İşde geldüñ diyesin bezmüñ adın almayasın
 Sizüñ illerde begüm böyle mi olur ‘āhde vefā (Hicrî yk.15b)

Lutfile yalvardıgumca hışmla kılduñ ‘itāb
Hāy kurbān olduğum ‘ömrüm nedür bilsem günāh (Hicrî yk.39a)

Divan şairlerinin anlamı güçlendirmek, ahengi artırmak ve üsluba akıcılık sağlamak amacıyla sıkça kullandığı ikilemeleri, Hicrî de şiirlerinde sık sık kullanmıştır. Bu ikilemeler, belli bir yer gözetilmeksizin beyitlerin başında, ortasında ve sonunda kullanılmıştır:

Felek rağmına döndür sāgarı kim
 Cefālar itdi döne döne kat kat (Hicrî yk.16b)

Gülzār-ı hatt-ı dilberi seyr eyle ey gönül
 Reyhān deste deste biter gül demed demed (Hicrî yk.19a)

Pād-şāhum rahm idüp bu Hicrî bîçārenün
Lahza lahza göz ucıyla hālîne bak gāh gāh (Hicrî yk.39b)

Sonuç

Hicrî, 16. yüzyılın birinci yarısında yaşamıştır. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Tezkirecilerin büyük çoğunluğuna göre Bursa’da doğmuştur. Kadı Hüsameddin Efendi’nin oğlu olan şairin asıl adı Mehmed’dir. Kara Çelebi unvanıyla tanınmıştır. Kemalpaşa-zade’den mülazım olup bazı medreselerde müderrislik; Bursa, Edirne ve İstanbul şehirlerinde kadılık yapmıştır. Dönemin ünlü bilginlerindedir. Hicrî, 965 (M. 1558) yılında İstanbul’da ölmüştür.

Tezkirelerde şairin herhangi bir eserinin olup olmadığı hakkında bilgi bulunmazken, bazı gazel ve beyitleri şiirlerine örnek olarak verilmiştir. Yaptığımız araştırmalar neticesinde Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu’nda 06 Mil Yz FB 377/2

numarada kayıtlı Mecmua'da Divançe'si tespit edilmiştir. Bu Divançe'de 128 gazel bulunmaktadır. Bu gazellerin dışında şairin çeşitli mecmualarda yer alan 8 gazel, 1 müsemmen ve 1 tahmisi daha tespit edilmiştir.

Tezkireciler, Hicrî'nin şairliğinden övgüyle bahsederler. Bunların dışında Hicrî de diğer divan şairleri gibi şiiri ve sanatı üzerine birtakım değerlendirmelerde bulunarak şiirleriyle övünmüştür. Divan şiirinin genel kurallarına uyan şair, bu geleneğin düşünce ve mazmunlarını şiirlerine başarıyla yansıtmıştır.

Şiirlerinde âşıkane, rindane duygular ağırlıktadır. Zaman zaman hikemi düşüncelerin ön plana çıktığı beyitleri de bulunmaktadır. Dil bakımından sade, açık ve anlaşılır olmayı başarmış; halk söyleyişleri, atasözleri ve deyimleri bolca kullanmıştır. Yaşadığı dönemde Türkçede kullanılan ama sonradan dilden düşen birçok arkaik kelime ve ekler şiirlerinde yer vermiş olması, bu dönem Türkçesi hakkında birtakım bilgiler içermesi bakımından önemlidir.

Şiirlerinden Seçmeler

1.

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ülün

Elinden rûzigâruñ âh u feryâd
Ki yâdı biliş eyler bilişi yâd

Ûul oldı toğrulukla kâmetüñe
Baş urup ayağuna serv-i âzâd

Yağup külli vücûdum nâr-ı aşkuñ
Tenüm hâkisterini kıldı berbâd

Giriftâruñ durur dil hoş-dil ol sen
Çü şâd olur tutûlsa murğ-ı şayyâd

Firâk u hasretiyle Hicrî olsun
Benüm rûhum şâfâyile sen ol şâd

2.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Şol âlemde severdüm anı dünyâyalar kadar
Gitti çünküm eşküm aķsa tañ mı deryâlar kadar

Mihnet a'lä durur yerden göge ben bendeye
Hâk-i pâyüñde eger tursañ ednâlar kadar

Zülfüne yüz virtüben şalduñ ayağa göñlümi
İ'tibârum olmadı yanuñda tersâlar kadar

Ey nihâl-i tâze 'âlem gülşeninde görmedük
Nañl-i kıddüñ toğrusın serv-i dilârâlar kadar

Şükürüm oldur kim şikâyet itmeyüp tağlarca haq
Za'file çekdüm ğamuñ bārın tüvânâlar kadar

Hicrî mest-i aşq olupdur sâkiyâ yoğsa şarâb
Katrece gelmez gözine içse deryâlar kadar
3.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Göñlüm alınca baña dilber vefâlar gösterür
İhtiyârum gidicek elden cefâlar gösterür

Devr elinden gözlerüm yaş yirine kanlar döker
Dem-be-dem merdümlere devrân belâlar gösterür

Şanki Mûsîdür haddüñ kim hañtuñuñ Fir'avnına
Zülfüñüñ her müyını ol ejdehâlar gösterür

Hüsni mir'âtına karşı dem-be-dem âh eylesem
Yüzi ağ olşun ki biñ dürlü şafâlar gösterür

Görmedüğüñ cihânda ğâfil olma Hicriyâ
Hañ-ı dilber gibi âñir dilrübâlar gösterür

4.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Bugün meclisde mest olduqda yâr ağıyâra yaşdanmış
Şanasın tâze güldür gülşen içre hâra yaşdanmış

Mu'anber haṭṭu'na nisbet ruḥu'nda ḥalka-i zülfüñ
Yatur şan mār-ı ābīdūr benefşe-zāra yaşdanmış

Reh-i ğamda yitüp Ferhād virüp cān-ı şīrīni
Düşünmiş dāmen-i şahrāyı vü kühsāra yaşdanmış

Gice bezminde ol māhuñ turur yoķ ayaĝ üzre hıç
Ṭayanmış mest meste sākī düşmiş yāre yaşdanmış

Hoş ol dil kim çeküp dār-ı fenādan ayaĝı Hicrī
Aşılıp zülfine Manşūr gibi dāra yaşdanmış

5.

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Eksük olmaz cāna cevr ü derd-i cānān her gice
Cem' olur bu külbe-i aḥzāna yārān her gice

Hicrile öldürme şāyed bir gün ola diyesin
Ḳanı ol şūrīde kim eylerdi efgān her gice

Tārumār eyler şacı gibi şebihün eyleyüp
Şabr u hūşum 'askerin ol nā-müselmān her gice

Zülfü gāhī gün yüzine ḥāyil olsa vechi var
Ṭālī' olmaz ey gönül çün māh-ı tābān her gice

Her şacı leylīden ey meh umma gül-büy-ı vefā
Ḥızra rüzī olmamışdur āb-ı ḥayvān her gice

Şem-i 'ālem-tāb-veş mihr-i cemālūñ şevķine
Aĝlarum tā şubḥ olunca zār u giryān her gice

6.

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün

Mihri teşbih ider isem eger ol mâhveşe
Kadri 'âlî ola yerden göge deñlü güneşe

Düşdigince tutuşur âteş-i 'aşkile gönül
Didiler kim başılan toymadı cân güreşe

Gördi kim hâlüne beñdeş olmadı fülful
Gitdi bu yüz karasıyile diyâr-ı Habeşe

Dili başdan çıkarur başda hevâ-yı hattuñ
V'ey eger zülfün ayak tolayup aña tolaşa

Sürh kanıyla dimiş yâr başın zeyn ideyin
Ya diye Hicrî gelür her ne yazılırsa başa

7.

Mef'ülü Fā'îlâtü Mefā'îlü Fā'îlün

Hicrân şebinde dil eyledikçe âh
Gökler göge boyanur u 'âlem olur siyâh

İklîm-i 'aşkı aldı gönül âh vâhile
Bir memleket alınur olıcağ iki güvâh

Ebrûlaruña kimse hilâlî dimez şeble
Yerden göge tevâfütü vardur ne iştibâh

Benden günehlü olmaya yârın yazuğ baña
Bugün olursa cânile sevmek seni günâh

Hicrî yüzüne güldüğine aldanup cihân
Dünyâ-yı dünı key şakın idinme tekye-gâh

8.

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ülün

Görenler alnuñ üzre aşuñ ey şāh
Didiler burc-ı avse geldi uş māh

Yüzüñ görüp didi şüret-peres-tān
Ne zībā al'at olur Allāh Allāh

Geçer iki cihāmı bir nefesde
Eger derd-ile bir dem eylesem āh

Gözüñe şubh olunca girmez uyhu
Meger nergis yüzüñ görmüş seher-gāh

Uşandı bār-ı mihnet çekmeden dil
Alaydı bāri cānum Hicrī Allāh

9.

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ülün

Ruħuñ gülzārımı 'ömrüm görince
Yaasını çeküp çāk itdi gonce

Baş egmezsın şanemden gayriye dil
Dögerlerse efendi ab deyince

Cefāyı şavmadan irişdi hicrān
Göñül uğradı rencden gerü rence

Hatā ıldum auñ gelmiş didümse
Miyānuñ gibi boynum ıldan ince

Gel öldür Hicrīyi urtar belādan
Du'alar eylesün saña ölince

10.

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün

Bulmadum mûnisi 'âlemde elemden ğayri
Yâr-ı şâdık mı bulunur dile ğamdan ğayri

Ser-te-ser 'âlemi seyr eyledi bulmadı gönül
Bir ferâgat yirini künc-i 'ademden ğayri

Nice mihrile vefâsına görünmez hergiz
Bir zamân oldı ki zulmile sitemden ğayri

Çanı ol dem ki kılurdu ruĥ-ı cānāna nazar
Demidür şimdi gözüm dökmese demden ğayri

Hiç mey-hāne-i dehr içre gönül egmedi baş
Kimseye cānile Hicrî şu şanemden ğayri

11.

Fā'îlâtün Fā'îlâtün Fā'îlâtün Fā'îlün

Geldi fūrkat demleri irişdi hicrān günleri
Kimseye göstermesün Hâk ol perişan günleri

Kūy-ı cānāndan yaşum seyl-âb idüp kıldum sefer
Yola çıkmazlar egerçi olsa bārān günleri

Çarşuña dīvāne diller tursalar şaf şaf nola
Bendeler hıdmet iderler şāha dīvān günleri

Vuşlatuñ 'ıydında öldür bir nice 'aşıklar
Resm olupdur kan dökerler olsa ħurbān günleri

Zāhidi görsem düşer şavĥ-ı cemālūñ gönlüme
Hicriyā âteşsüz olunmaz zemistān günleri

12.

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

Vuşlat gidüben irişecek derdile hicrān
 Āh eyleyüben didi gönül yine mi hicrān

Gönlüm düşeli çāh-ı zenāhdānuña oldı
 Gülzār-ı cihān bāğ-ı cinān gözüme zindān

Dil gonce lebüñle görelı ān-ı cemālūñ
 Ağlamağile geçdi günü gülmedi bir ān

Ey kaşı kemān gamzeñ oğın bir kez atarsañ
 Cānlar virüben nice gönüller ola qurbān

Hicrī ola kim yüz sürmeye izi tozına
 Ey gam kerem it eyle anı hākile yeksān

13.

Taḥmīs

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Ol perī görünmez olaldan gözüme bir nazār
 Oldı nā-peydā gönül cāndan belürmez bir haber
 Ne hayātumdan nişān var ne vücūdumdan eşer
 Ağlarum baht-ı siyāhumdan giceler tā seher
 Dirligüm dirlik degüldür bir qara gündür geçer

Nice ārām nice tākāt nice şabr u qarār
 Cān u dil gitmiş dürür elden degül kim ihtiyār
 Hadd u haṭtuñ hasretinden ey şanem leyl ü nehār
 Oluban nālān u giryān eylerüm feryād-ı zār
 Dirligüm dirlik degüldür bir qara gündür geçer

Müşterî olalı bir mâha olup kıddüm hilâl
Gözlerüm bîdâr olup tâ şubha dek encüm-mişâl
Dermend üftâdeyüm âşüfte vü şürîde-hâl
Mübtelâ-yı bî-kesüm ħor u za'îf ü bî-mecâl
Dirliğüm dirlik degüldür bir kıara gündür geçer

Zerre deñlü ol meh-i nâ-mihribân itmez vefâ
Hemdemüm olsa 'aceb mi miĥnet ü derd ü belâ
Nice 'ıyş u nice 'işret yâ nice zevk ü şafâ
Böyle dirlikden ma'âza'llâh ölüm yegdür baña
Dirliğüm dirlik degüldür bir kıara gündür geçer

Dönmez oldu üstüme gitdi yir-ile mihr ü mâh
Nâ-muvâfiķ rûzigârundan dirîgâ âh u vâh
Gel refîķüm ol ecel göster 'adem mülkine râh
Tâlî'üm naĥs felek nâ-mihribân baĥtum siyâh
Dirliğüm dirlik degüldür bir kıara gündür geçer

Âteş-i hicrândan sînemde yir yir dâğlar
Mürde cismüm üstine şankim üşüpdür zâğlar
Başuma sevdâ-yı zülfüñle kıoyup toprağlar
Ĥiddet-i la'lüñle oldu kıan yaşum ırmağlar
Dirliğüm dirlik degüldür bir kıara gündür geçer

Zâr-ı cismüm tîr-i ġamdan rîze rîze çâk çâk
Sîne süzân u ciger biryân u gönüm derd-nâk
Miĥnet ü derdile hey zâlim helâk oldum helâk
..... dirdüm yolında Hicriyâ olunca ĥâk
Dirliğüm dirlik degüldür bir kıara gündür geçer

KAYNAKÇA

- AKSOY, Ömer Asım, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, (C. I-II). İnkılap Kitabevi, İstanbul 1993.
- BAHADIR, Savaşkan Cem, *Pervane Beg Mecmuatü'n-Nezâ'ir (261a-291b)*, Transkripsiyonlu, Edisyon Kritikli Metin, Marmara Ün. SBE (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2006. Danışman: Nihat Öztoprak)
- Beyânî, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ* (Hazırlayan: Aysun Sungurhan-Eyduran), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2008.
- ÇELEBİOĞLU, Amil, *Kanûnî Sultan Süleyman Devri Türk Edebiyatı*, MEB Yayınları, İstanbul 1994.
- DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Yayınları, Ankara 1996.
- EYÜBOĞLU, E. Kemal, *13. Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*, Doğan Kardeş Matbaacılık, İstanbul 1975.
- Gencîne-i Eş'âr*, Milli Kütüphane Ankara, 06 Mil Yz. A 1641.
- GÜLER, Saim, *Pervane Beg Nazire Mecmuası (230b-261a)* Transkriptli, Edisyon Kritikli Metin. Marmara Ün. SBE (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2006, Danışman: Sebahat Deniz)
- Hicrî, *Gazeliyyât*, Milli Kütüphane Ankara, 06 Mil Yz FB 377/2.
- İPEKTEN, Haluk, *Eski Türk Edebiyatında Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergah Yayınları, İstanbul 1996.
- İPEKTEN, Haluk (vd.), *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988.
- İSEN, Mustafa, *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım, İnceleme-Metin*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1994.
- İSEN, Mustafa (vd.), *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara 2002.
- KAYA, Hasan, *Pervane Beg Nazire Mecmuası (165a-199b)* Transkripsiyonlu ve Edisyon Kritikli Metin, Marmara Ün. SBE (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2002, Danışman: H. Özdemir)
- KAYA, Nevzat, "Kara Çelebizâde Abdülaziz Efendi maddesi", *Diyânet İslâm Ansiklopedisi C.24*, s.381-383.
- UNAT, Reşit Faik, *Hicrî Tarihleri Milâdî Tarihe Çevirme Kılavuzu*, TTK Yayınları, Ankara 1988.
- Kaf-zâde Fâizî, *Zübdetü'l-Eş'âr*, Milli Kütüphane Ankara, 06 Mil Yz. A 679.

- KAPLAN, Yunus "Sâbit'in Şiirlerinde Atasözleri, Deyimler ve Halk Söyleyişleri", *Turkish Studies*, Volume 4/4, Summer 2009, s. 599-635.
- Kınalı-zâde Hasan Çelebi, *Tezkîretü's-Şu'arâ*, Milli Kütüphane Ankara, 06 Hk 97.
- Mecmu'a-i Eş'âr*, Milli Kütüphane Ankara, 06 Mil Yz. A 7076.
- Mecmu'a-i Eş'âr*, Milli Kütüphane Ankara, 06 Hk 110.
- Mecmu'a-i Eş'âr ve Fevâ'id*, Milli Kütüphane Ankara, 06 Mil Yz. A 3513.
- Mehmed Süreyya. *Sicill-i Osmânî (Yâhud Tezkire-i Meşâhir-i Osmânî)*, Kültür Bakanlığı-Tarih Vakfı Ortak Yayını, İstanbul 1996.
- Riyâzu's-Şu'arâ*, Milli Kütüphane, 06 Hk 1275.
- YAKIT, İsmail, *Türk-İslam Kültüründe Ebcad Hesabı ve Tarih Düşürme*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1992.
- DİLÇİN, Cem, Divan Şiirinde Gazel, *Türk Şiiri Özel Sayısı (Divan Şiiri)*, TDK, Ankara 1986.